

Анжела Вікторівна КУЛІНСЬКА

кандидат наук з державного управління, доцент кафедри маркетингу та менеджменту, Донецький національний університет економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського, e-mail: angel-don82@mail.ru

ЕВОЛЮЦІЯ ПАРАДИГМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В ІНТЕРЕСАХ СТРАТЕГІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ КРАЇНИ

Кулінська, А. В. Еволюція парадигми національної економічної безпеки в інтересах стратегічного забезпечення національної безпеки країни / Анжела Вікторівна Кулінська // Вісник соціально-економічних досліджень: зб. наук. праць; за ред. М. І. Зверькова (голов. ред.) та ін. (ISSN 2313-4569). – Одеса: Одеський національний економічний університет. – 2015. – Вип. 3. – № 58. – С. 72–78.

Анотація. У статті розглянуто розвиток національної економічної безпеки в інтересах стратегічного забезпечення національної безпеки держави та формування консенсусного підходу до визначення поняття «національна економічна безпека». У процесі дослідження еволюції національної економічної безпеки використано: методи теоретичного узагальнення та порівняння; аналізу та синтезу; діалектики. На підставі проведеного дослідження можна зробити висновок, що національна економічна безпека є складним та багатоплановим суспільним явищем, яке характеризується різними сутнісними ознаками і формами прояву. Вперше сформовано консенсусне визначення поняття «національна економічна безпека» в інтересах стратегічного забезпечення національної безпеки країни. Оцінка визначень, наведених українськими дослідниками, а також визначень, існуючих у нормативно-правових актах, дозволила виокремити п'ять підходів до розуміння поняття «національна економічна безпека».

Ключові слова: еволюція; економічна безпека; консенсусне визначення; національна безпека; підходи; розвиток; стабільність.

Анжела Викторовна КУЛИНСКАЯ

кандидат наук по государственному управлению, доцент кафедры маркетинга и менеджмента, Донецкий национальный университет экономики и торговли им. М. Туган-Барановского, e-mail: angel-don82@mail.ru

ЭВОЛЮЦИЯ ПАРАДИГМЫ НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ В ИНТЕРЕСАХ СТРАТЕГИЧЕСКОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ НАЦИОНАЛЬНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ СТРАНЫ

Кулинская, А. В. Эволюция парадигмы национальной экономической безопасности в интересах стратегического обеспечения национальной безопасности страны / Анжела Викторовна Кулинская // Вестник социально-экономических исследований: сб. науч. трудов; под ред. М. И. Зверькова (глав. ред.) и др. (ISSN 2313-4569). – Одесса: Одесский национальный экономический университет. – 2015. – Вып. 3. – № 58. – С. 72–78.

Аннотация. В статье рассмотрено развитие национальной экономической безопасности в интересах стратегического обеспечения национальной безопасности страны и формирования консенсусного подхода к определению понятия «национальная экономическая безопасность». В процессе исследования эволюции национальной экономической безопасности использованы: методы теоретического обобщения и сравнения; анализа и синтеза; диалектики. На основании проведенного исследования можно сделать вывод, что национальная экономическая безопасность является сложным и многоплановым общественным явлением, которое характеризуется различными сущностными признаками и формами проявления. Впервые сформировано консенсусное определение понятия «национальная экономическая безопасность» в интересах стратегического обеспечения национальной безопасности страны. Оценка определений, приведенных украинскими исследователями, а также определений, существующих в нормативно-правовых актах, позволила выделить пять подходов к пониманию понятия «национальная экономическая безопасность».

Ключевые слова: эволюция, экономическая безопасность, консенсусное определение, национальная безопасность, подходы, развитие, стабильность.

Anzhela KULINSKAYA

*PhD in Public Administration, Associate Professor, Department of Marketing and Management,
Donetsk National University of Economics and Trade named after M. Tugan-Baranovsky,
e-mail:angel-don82@mail.ru*

EVOLUTION OF NATIONAL ECONOMIC SECURITY PARADIGM FOR NATIONAL SECURITY STRATEGIC ENSURING

Kulinskaya, A. (2015), Evolution of national economic security paradigm for national security strategic ensuring. Ed.: M. Zveryakov (ed.-in-ch.) and others [Evolutsiia paradyhmy natsionalnoi ekonomichnoi bezpeky v interesakh stratehichnoho zabezpechennia natsionalnoi bezpeky krainy; za red.: M. I. Zverikova (gol. red.) ta in.], Socio-economic research bulletin (ISSN 2313-4569), Odessa National Economic University, Odessa, Issue 3, No. 58, pp. 72–78.

Abstract. *The article discusses the development of national economic security in the interests of the national security strategic ensuring and forming of «national economic security» consensus definition. Methods of theoretical generalization and comparison, analysis and synthesis, dialectics were used in the process of the national economic security evolution investigation. On the basis of conducted research, it can be concluded that the national economic security is a complex and multifaceted public phenomenon, which is characterized by different essential features and forms of manifestation. A consensus definition of «national economic security» in the interests of the national security strategic ensuring was formed for the first time. Evaluation of definitions, given by Ukrainian researchers, and also the definitions, existing in regulatory legal acts, allows to define five approaches to understanding the concept of «national economic security».*

Keywords: *evolution; economic security; consensus definition; national security; approaches; development; stability.*

JEL classification: *A130, B250, B410, P160*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Суб'єкти національного господарства України ще не зустрічалися з настільки довгим та хворобливим періодом трансформації національної економіки, який би значно актуалізував проблему забезпечення економічної безпеки держави. Розвиток національної економічної безпеки – це гарантія незалежності України, умова стабільного та ефективного життєздатного суспільства, тому її забезпечення належить до числа значущих національних пріоритетів. Принципово важливим є розкриття самої сутності проблеми, виявлення реальних загроз економічній безпеці країни та розробка надійних або ефективних методів їх відбиття. Тому проблематика національної економічної безпеки протягом останнього десятиліття стала об'єктом посиленої уваги не тільки науковців, але й владних структур та широкої громадськості.

Аналіз досліджень і публікацій останніх років. Питання економічної безпеки давно привертає увагу багатьох вчених-економістів, проте інтерес до неї зріс з моменту економічних перетворень та системної кризи української економіки. Суттєвих результатів у вирішенні проблеми щодо забезпечення економічної безпеки досягли такі дослідники та практики як Є. О. Олейніков [1, с.171–198], В. Н. Тамбовцев [2, с.133–138], а також українські вчені В. М. Геєць [3, с.98–108], Г. В. Козаченко [4, с.77–103], В. І. Мунтіян [5, с.275–290], В. Т. Шлемко [6, с.75–86]. Окремі теоретичні та практичні аспекти проблеми забезпечення економічної безпеки досліджувалися Б. В. Губським [7, с.44–66], М. М. Єрмошенко [8, с.24–32] та ін.

Важливим моментом в наукових диспутах, присвячених тематиці безпеки, є те, що термін «національна економічна безпека» почав стрімко розповсюджуватися, про що свідчить існування різноманітних складових економічної безпеки. До цієї категорії включають такі складові: енергетична, соціальна, екологічна, промислово-технологічна і безпека фінансово-кредитної сфери, тобто до економічної безпеки включені майже всі складові національної безпеки. Однак це доволі широке трактування національної економічної безпеки.

З такої точки зору імпонує думка М. М. Єрмошенко, який вважає, що до категорії «національна економічна безпека» доцільно відносити фінансову, внутрішньоекономічну та

зовнішньоекономічну складові [8, с.24–32]. На думку Є. О. Олейнікова, економічна безпека – стан національної економічної системи, який дозволяє їй динамічно розвиватися, ефективно вирішувати соціальні задачі та в якому держава має можливість виробляти або втілювати в життя незалежну економічну політику [1, с.190].

На погляд Г. В. Козаченко, національна економічна безпека – це стан національної економіки країни і інститутів влади, при яких забезпечується гарантований захист національних інтересів, соціально направлений розвиток країни в цілому, достатній економічний потенціал при несприятливих варіантах розвитку внутрішніх або зовнішніх процесів [4, с.77–103]. А. В. Т. Шлемко вважає, що національна економічна безпека має дві складові: інтереси та цілі в рамках країни, тобто підтримка державного суверенітету у світовій торгівлі, міжнародних фінансових та банківських сегментах [6, с.75–86]. Тому до економічної безпеки необхідно відносити тільки ті її складові, які містять економічні відносини та базуються на них, що й буде єдиним критерієм класифікації складових національної економічної безпеки.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Однак, як й будь-якій молодій галузі науки, науці про економічну безпеку поки що притаманний методологічний еклектизм. Вчені й дотепер не дійшли згоди щодо принципів категорій цієї науки, у тому числі й щодо ключового визначення – поняття «економічна безпека». Методологічно поняття «економічна безпека» виводиться вченими, насамперед, із поняття «національна безпека». Останнє має формалізоване визначення в Законі України «Про основи національної безпеки України» № 964-IV від 19.06.2003 р. Закон визначає сфери національної безпеки України, серед яких зовнішньополітична, внутрішньополітична, економічна, соціальна, інформаційна та інші сфери. Відштовхуючись від цих міркувань, вчені намагаються вивести визначення поняття «національна економічна безпека» [3, с.113].

Постановка завдання. Метою статті є дослідження розвитку національної економічної безпеки в інтересах стратегічного забезпечення національної безпеки країни та формування консенсусного підходу до визначення поняття «національна економічна безпека».

Виклад основного матеріалу дослідження. Фіксація проблеми розвитку національної економічної безпеки в урядових документах та формування спеціальних державних організацій, зайнятих забезпеченням цієї безпеки, є результатом проникнення в масову свідомість концепцій, раніше вироблених в економічній теорії. За останні півтора сторіччя сформувалися три основні підходи економістів-науковців до того, що треба вважати головною загрозою економічної безпеки країни і як з нею боротися: камералістська концепція захисту зовнішньоекономічної безпеки (середина XIX ст.); кейнсіанська концепція захисту від внутрішніх макроекономічних загроз (друга третина XX ст.) та інституціональна концепція захисту від бар'єрів (кінець XX ст.).

Таблиця 1

Еволюція підходів до розуміння національної економічної безпеки [2, с.133–138]

Характеристики парадигм	Камералістська концепція	Кейнсіанська концепція	Інституціональна концепція
Час виникнення, основоположник	1840-і рр., Фрідріх Ліст	1930-і рр., Джон Кейнс	1980-і рр., Ернандо де Сото
Розуміння головної загрози економічної безпеки	конкуренція або інші дії іноземних держав	«провали» ринку – нестабільність росту, безробіття, інфляція	«провали» держави – адміністративні бар'єри
Ціль боротьби за економічну безпеку	економічна незалежність	економічна та соціальна стабільність	«правління права» – захист прав власності

Продовження табл. 1

Методи боротьби за економічну безпеку	протекціоністська торгова політика	державне регулювання виробництва, зайнятості та грошового обігу	зниження реєстраційних процедур, боротьба з бюрократизмом та корупцією
---------------------------------------	------------------------------------	---	--

Основоположником дослідження еволюції економічної безпеки треба вважати німецького економіста XIX ст. Ф. Ліста, одного із перших критиків класичної економічної теорії. Усі представники цієї економічної школи (Т. Мальтус, Д. Мілль, Д. Рікардо та А. Пігу) будували власні концепції на основі єдиної парадигми уявлень про те, що національна економіка здатна до саморегулювання та повного використання власних ресурсів. Відмовляючись від універсалізму класиків, Ф. Ліст доводив, що вільна торгівля вигідна передовим націям. У результаті відстаючі нації, до яких належали германські держави, виявляються приреченими на економічне відставання від передових.

Щоб захистити слабку німецьку промисловість від конкуренції імпортованих товарів, Ф. Ліст вимагав проведення протекціоністської політики. Це означає, що держава повинна брати під захист «своїх» підприємств, забезпечуючи їм захист від «чужих» за допомогою законів про обмеження імпорту або високих мит на ввезені із-за кордону товари. Хоча національна економічна теорія Ф. Ліста та інших камералістів не змогла пересилити популярність ідей класичної політекономії А. Сміта або його послідовників, вона вплинула на периферійні країни. Саме для цих країн був актуальний захист національних економічних інтересів від експансії розвинених країн Заходу [5, с.288].

Нову парадигму економічної теорії, а також новий підхід до розуміння національної економічної безпеки, сформулював в 1930-х рр. англійський економіст Дж. Кейнс. Наразі головною небезпекою для національної економіки стали вважати не конкуренцію іноземних товарів, а безробіття і економічну депресію. Дж. Кейнс розробив і впровадив фундаментальні зміни в теорію, здійснивши принципово новий аналіз макроекономічних взаємозв'язків. У результаті вдалося довести потребу у втручанні держави в функціонування ринкового господарства, відповідно до якої сучасна економіка не забезпечує повного використання своїх ресурсів та для досягнення їх повної зайнятості необхідно застосовувати фіскальну та кредитно-грошову політику.

Але наприкінці XX ст. на роль пріоритетної економічної теорії усе більше претендує інституціоналізм – економічна парадигма, що акцентує увагу на економічних «правилах гри» (інститутах). Опублікована в 1989 р. перуанським економістом Ернандо де Сото монографія «Інший шлях» зробила переворот в уявленнях дослідників про роль або значення тіньової економіки в сучасному господарстві. Головною причиною розростання неформального сектору де Сото вважав не відсталість та кримінальність бідняків або мігрантів, нібито не здатних знайти собі місце в легальному секторі, а бюрократичну заорганізованість, що перешкоджає розвитку конкурентних відносин [7, с.57].

Держава не дозволяє вирішувати, що повинно вироблятися, вона залишає за собою право розвивати ті види економічної діяльності національного господарства, які вважає бажаними. Ця меркантилістська політика створює адміністративні бар'єри – неефективні правила, що регламентують реєстрацію і здійснення господарської діяльності, які вимагають від суб'єктів витрат часу або грошей. Значення ідей де Сото для розуміння процесів, що відбуваються в Україні, важко переоцінити. Країна страждає від нелегальної економічної діяльності, що дає привід аналітикам заявляти про деградацію національного господарства. Але якщо прийняти концепцію де Сото, то країна страждає не стільки від надмірного, скільки від недостатнього розвитку ринкових відносин. У такому випадку в розвитку неформального бізнесу варто бачити симптом не хвороби, а видужання. Проблема не в тому, як «припинити» тіньову економічну діяльність, а в тому, як добитися її формалізації.

На сучасному етапі, що характеризується вченими як епоха глобалізації, питання національної економічної безпеки не втратило своєї гостроти, а навпаки, актуалізувалося. Це зумовлено діалектичною суперечністю, яка проявляється, з одного боку, у стрімкому розвитку процесів лібералізації і інтеграції, що призводять до відкритості і взаємозалежності економік або розвитку глобального ринку, в умовах якого економічний ізоляціонізм окремих держав не має змісту; а з іншого, – постає проблема самозбереження і розвитку окремих держав, їх економічного самоутвердження на міжнародній арені [5, с.288].

Системно-процесний підхід показав, що поняття «національна економічна безпека» почало використовуватися у працях вітчизняних економістів на початку 90-х рр. минулого століття. Але, за короткий час напрацьовано категоріальний апарат із використанням невластивих класичній економічній науці термінів, сформовано відповідний методологічний інструментарій аналізу, що свідчить про створення окремої підгалузі економічних досліджень – науки, яка займається вивченням теоретико-методологічних засад забезпечення національної економічної безпеки держави і має назву «екосестейт».

Аналіз визначень, наведених українськими дослідниками, а також визначень, існуючих у нормативно-правових актах, дозволяє зробити висновок про те, що існує як мінімум п'ять підходів до розуміння поняття «національна економічна безпека».

Таблиця 2

Підходи до розуміння поняття «національна економічна безпека»
(розроблено автором)

Підхід	Значення економічної безпеки залежно від підходу до його розуміння
1	2
Перший (інтереси)	Перший підхід користується найбільшою популярністю, бо він визначає національну економічну безпеку як такий режим функціонування держави, за якого забезпечується невразливість або незалежність національних економічних інтересів по відношенню до зовнішніх та внутрішніх загроз і ефективний розвиток вітчизняної економіки та соціальної сфери на основі їх реалізації
Другий (стабільність та надійність)	Другий підхід акцентує увагу на підтриманні функціонування національної економічної системи та її елементів, стримуванні та подоланні дії чинників, що дестабілізують розвиток економіки України й задоволенні необхідних економічних потреб суспільства
Третій (відтворення та розвиток)	Третій підхід враховує здатність національної економіки до саморозвитку, економічної системи та її складових до відтворення і конкурентоспроможність національної економіки в міжнародних відносинах. Отже, національна економічна безпека розглядається як сукупність чинників, що забезпечують незалежність національної економіки, її стабільність і стійкість, спроможність до оновлення та самовдосконалення
Четвертий (незалежність)	Що стосується четвертого підходу до визначення поняття «економічна безпека» через «незалежність», то під ним розуміють спроможність самостійно розробляти і здійснювати власну політику, а також визначати і реалізовувати економічні інтереси. Крім цього, під поняттям «економічна безпека» вчені-економісти розуміють можливість здійснення контролю з боку держави за національними ресурсами і державною власністю, спроможність залучення або утримання капіталу на власній території та здатність брати рівноправну участь у світовій торгівлі. Таке визначення економічної безпеки практично не фігурує в чистому вигляді, а входить складовою у визначення перших трьох підходів

Продовження табл. 2

1	2
П'ятий (структурний елемент безпеки)	Ілюстративним прикладом цього підходу є визначення економічної безпеки, що міститься у Концепції національної безпеки країни, де економічна безпека розглядається як складова національної безпеки країни, до якої віднесені такі напрямки політики: недопущення незаконного і нераціонального використання коштів; контроль за експертно-імпортною діяльністю, яка спрямована на підтримку важливих пріоритетів та боротьба з протиправною економічною діяльністю

У літературі для визначення національної економічної безпеки вживаються окремі комбінації описаних підходів. Цим й зумовлюється відсутність консенсусного визначення національної економічної безпеки, оскільки інтереси, стабільність та надійність, відтворення та розвиток, незалежність – самостійні категорії, які не завжди пересікаються, тому «нанизування» однієї категорії на іншу неможливе без додаткових пояснень їх змісту.

Висновки і перспективи подальших розробок. На підставі проведеного дослідження можна зробити висновок про те, що всі п'ять підходів до розуміння поняття «національна економічна безпека» мають як позитивні, так і негативні моменти щодо розроблення його консенсусного визначення.

Звичайно, при формуванні консенсусного підходу до визначення поняття «національна економічна безпека» треба враховувати такі особливості кожного із перерахованих підходів, які змогли б сформувати консенсусне визначення економічної безпеки країни, що зможе ліквідувати існуючі розбіжності та багатоаспектний підхід відносно цієї дефініції з метою конкретизації та зміцнення сутності економічної безпеки в інтересах стратегічного забезпечення національної безпеки України.

Тому, що стосується першого підходу до розуміння поняття «національна економічна безпека», то головним позитивним моментом у даному визначенні є ознака стійкості режиму функціонування держави, а точніше національних економічних інтересів до негативного впливу внутрішніх та зовнішніх загроз чи впливів.

Особливістю другого підходу до розуміння поняття «національна економічна безпека» є те, що він акцентує увагу на подоланні внутрішніх і зовнішніх чинників, які дестабілізують функціонування суб'єктів національного господарства з метою зміцнення існуючого стану національної економічної системи та її складових.

Третій підхід передбачає такий економічний стан країни, за яким вона забезпечена можливістю створення передумов для плідного життя її населення, перспективного розвитку в майбутньому та в зростанні добробуту її мешканців. У зв'язку з цим, відповідні інститути економічної безпеки повинні гарантувати позитивні темпи економічного розвитку і здатність зберігати та відновлювати виробництво національного господарства.

Головним аспектом четвертого підходу є те, що держава, в особі суб'єктів національної економічної системи, повинна самостійно визначати та реалізовувати економічні інтереси, тобто здійснювати контроль за національними ресурсами, залучати капітал і брати рівноправну участь у світовій торгівлі.

Щодо п'ятого підходу, то він йде як структурний елемент системи національної безпеки країни, значення якого передбачає контроль за незаконним і нераціональним використанням коштів або боротьбу з суб'єктами національного господарства, які займаються протиправною економічною діяльністю. Безумовно, таке поняття національної економічної безпеки дуже вузьке, склад економічної безпеки значно ширший за наведений у Концепції національної безпеки України. При формуванні консенсусного підходу до визначення поняття «національна економічна безпека» такий підхід не буде враховано.

Зважаючи на викладене, «найбезпечніша» дефініція національної економічної безпеки країни полягає в її виведенні через поняття «стабільність» (надійність), яке певною мірою переплітається з поняттям «відтворення» (розвиток), тобто станом національної економіки країни або окремих її складових, що здатний забезпечити соціально-економічний розвиток, спроможність нейтралізувати внутрішні і зовнішні загрози, дозволяє задовольняти необхідні економічні потреби і враховує здатність національної економіки до саморозвитку і розширеного відтворення.

Література

1. Олейников Е. А. Экономическая и национальная безопасность / Е. А. Олейников. – М.: Экзамен, 2013. – 768 с.
2. Тамбовцев В. Н. Финансовый кризис и экономическая теория / В. Н. Тамбовцев // Вопросы экономики. – 2014. – № 3. – С. 133–138.
3. Геєць В. М. Моделювання економічної безпеки: держава, регіон та підприємство: монографія / В. М. Геєць, М. О. Кизим, О. І. Черняк. – К.: Інжсек, 2010. – 240 с.
4. Козаченко Г. В. Економічна безпека підприємства: сутність і механізм забезпечення: монографія / Г. В. Козаченко, О. М. Ляшенко. – К.: Лібра, 2013. – 280 с.
5. Мунтіян В. І. Економічна безпека країни: монографія / В. І. Мунтіян. – К.: Кондор, 2012. – 302 с.
6. Шлемко В. Т. Економічна безпека країни: сутність і напрямки забезпечення: монографія / В. Т. Шлемко, І. Ф. Бінко. – К.: НІСД, 2011. – 170 с.
7. Губський Б. В. Економічна безпека країни: методологія виміру, стан або стратегія забезпечення: монографія / Б. В. Губський. – К.: Либідь, 2012. – 322 с.
8. Єрмошенко М. М. Визначення загрози національним інтересам у фінансово-кредитній сфері / М. М. Єрмошенко // Економіка України. – 2013. – № 1. – С. 24–32.

References

1. Oleynikov, E. A. (2013), *Economic and national security [Ekonomicheskaya i natsionalnaya bezopasnost]*, Examination, Moscow, 768 p. (rus)
2. Tambovtsev, V. N. (2014), «Financial crisis and economic theory» [Finansovyy krizis i ekonomicheskaya teoriya], *Problems of Economics*, No. 3, pp. 133–138 (rus)
3. Geiets, V. M., Kyzym, M. O., Chernyak, O. I. (2010), *Modeling of economic security: state, region and enterprise [Modeliuvannia ekonomichnoi bezpeky: derzhava, rehion ta pidpriemstvo]*, Inzhek, Kyiv, 240 p. (ukr)
4. Kozachenko, G. V., Lyashenko, A. M. (2013), *Economic security of an enterprise: the nature and mechanism to ensure [Ekonomichna bezpeka pidpriemstva: sut i mekhanizm zabezpechennia]*, Libra, Kyiv, 280 p. (ukr)
5. Muntian, V. I. (2012), *Economic security of the country [Ekonomichna bezpeka krainy]*, Kondor, Kyiv, 302 p. (ukr)
6. Shlemko, T. V., Binko, I. F. (2011), *Economic security of Ukraine: the nature and directions of provision [Ekonomichna bezpeka Ukrainy: sutnist i napriamky zabezpechennia]*, NISD, Kyiv, 170 p. (ukr)
7. Gubskiy, B. V. (2012), *The economic security of Ukraine: the methodology of measuring, condition or provision strategy [Ekonomichna bezpeka krainy: metodolohiia vymiru, stan ta stratehiia zabezpechennia]*, Lybid, Kyiv, 322 p. (ukr)
8. Yermoshenko, M. M. (2012), «The definition of threat to national interests in financial and credit sector» [Vyznachennia zahrozy natsionalnym interesam derzhavy u finansovo-kredytniy sferi], *Economy of Ukraine*, No. 1, pp. 24–32 (ukr)